

Jurgis Valiulis. Gyvenimo istorija, verta nuotykinio romano siužeto

Daiva DAPKUTĖ

Per LRT radiją dažnai galima išgirsti Mykolo Drungos balsą, jo vedamas užsienio spaudos apžvalgas. Šį Lietuvos radijo bendradarbį, buvusį Laisvosios Europos radijo lietuviškų laidų redaktorių pažįsta daugelis gyvenančių Lietuvoje ir išėivijoje. Šis pasakojimas skirtas Mykolo tėvui – Karoliui Drungai (1919–1987), kurio gimimo metinių šimtmetį šiais metais minime. Tik pradžioje turbūt reiktų paklausti, kiek žmonių Lietuvoje yra girdėję apie Jurgį Valiulį, buvusį antisovietinės ir antinacinės rezistencijos dalyvį, po Antrojo pasaulinio karo atsidūrusį Vakaruose, visą gyvenimą pragyvenusį svetima pavarde ir šią pavardę davusį savo vaikams?

Jurgis Juozas Valiulis gimė 1919 m. kovo 19 d. Sankt Peterburge (tuometiniame Petrograde) Prano Valiulio ir Salmės Laeeva-Valiulienės šeimoje. 1935 m. baigęs Kauno jėzuitų gimnaziją studijavo Vytauto Didžiojo universitete chemiją, o 1941 baigęs Vilniaus universitetą 1941–1944 m. dirbo Vytauto Didžiojo universiteto Chemijos katedroje asistentu. Turbūt niekas negalėtų šiandien pasakyti, koks būtų buvęs šio žmogaus gyvenimo kelias, jei ne karas ir sovietų okupacija, pakeitusi ne tik Jurgio Valiulio, bet ir visos kartos gyvenimus. Niekas nesitikėjo, kad 1940 m. birželį taip staiga viskas pasikeis, bus prarasta nepriklausomybė, o sovietų okupacija truks taip ilgai ir neatpažįstamai pakeis Lietuvos veidą. Sovietų okupacija užklupo visuomenę nepasiruošusią, ypač buvo sukrėsti jaunesnės kartos žmonės. Jurgis Valiulis, kuris tuo metu dar buvo studentas, vėliau rašė: „Ne visi, bet daug kas 1940 metais pasijutome lyg gatvėje pamesti vaikai. Sugriuvo visi saugūs atrode pylimai, už kurių mes nerūpestingai žaidėme gyvenimą. Nebeliko nieko, kas už mus pagalvotų ir pasakytų, kad tai ten ir taip reikia daryti. Liko tik

klausimas - kodėl ir kaip? Atsakymą gi turėjome patys susirasti.“[\[1\]](#)

VDU Teisės fakultete Neo Lithuania korporantai: Algirdas Kačanauskas, Jurgis Valiulis, už jų stovi Balsys (?), Noreika, Viršila

Būtent jaunoji karta - moksleiviai, studentai, gimnazistai, jaunesnieji karininkai vieni pirmųjų ėmė organizuotis kovai prieš Lietuvą užgriuvusią nelaimę. 1940 m. gruodžio 26 d. Kaune pogrindyje įsisteigusioje Lietuvos laisvės kovotojų sąjungoje (LLKS), subūrusioje liberaliau nusiteikusį jaunimą, rasime ir Jurgį Valiulį - jis vienas iš šios organizacijos sumanytojų ir steigėjų, nuo pirmųjų LLKS veiklos metų aktyviai įsitraukęs į pogrindžio veiklą. Sovietų okupaciją keitė vokiškoji, antisovietinė rezistencija - antinacinis pogrindis. Pogrindžio rezistencinė veikla grūdino, jaunimas, buvę studentai brendo LLKS gretose, o pogrindyje užsimezgę ryšiai su bendraminčiais išliko visam gyvenimui. Vokiečių okupacijos metais LLKS jau buvo virtusi nemaža (3000-5000 narių vienijusia), veikliausia, drąsiausia ir efektyviausia pogrindžio organizacija[\[2\]](#). Buvo išvystyta gana plati tokiomis sąlygomis politinė, informacinė veikla: pogrindyje leidžiami informaciniai biuleteniai ir laikraštis „Laisvės kovotojas“, 1943-1944 m. per Švediją užmegzti ryšiai su Vakarais, pogrindžio radijo stotis (girdima Kaune ir Švedijoje) ir šifruotas

radijo telegramų ryšys su Švedija. Jurgis Valiulis tuomet buvo viena pagrindinių figūrų, aplink kurias sukosi pagrindžio veikla – LLKS generalinis sekretorius, spaudos ir informacijos bei ryšių su užsieniu skyrių vadovas, „Laisvės kovotojo“ redaktorius, per jį ėjo vietos ir užsienio ryšininkų kontaktai. Prasidėję LLKS narių areštai skaudžiai palietė organizacijos veiklą. Vienas pagrindinių taikinių, vienas svarbiausių asmenų, kuriuos vokiečiai stengėsi suimti pirmiausia, buvo Jurgis Valiulis. 1944 m. balandžio 30 d. rytą pasigirdus sutartam, tik rezistentams žinomam slaptam durų skambučiui[3], už durų jau laukė vokiečių gestapas. J. Valiulio laukė gestapo tardymai, Insterburgo (Įsručio), Alenšteino (Olštyno), Soldau, Torno, Noiburge prie Vartos (Neuburg an der Warthe), Tėgelio kalėjimai. Neatlaikė Jurgio Valiulio sveikata, iš Noiburgo kalėjimo jį išvežė jau su sunkiu plaučių uždegimu, kalinius pervežant į Bairento (Bayreuth) kalėjimą dėl itin sunkios būklės Valiulis buvo paliktas Tėgelyje, vėliau pervežtas į Plotsensė (Plotzensee) kalėjimą Berlyne, kur jam pavyko išgyventi ir sulaukti karo pabaigos. Baigiantis karui sąjungininkams išvadavus kalinius iš vokiečių kalėjimų ir koncentracijos stovyklų, dalis lietuvių, atsidūrusių britų ar amerikiečių okupacijos zonose, liko Vakaruose. Jurgiui Valiuliui nepasisėkė – jo kalėjimą 1945 m. balandžio 25 d. užėmė ir kalinius išlaisvino sovietai. Patekusiems į sovietų okupacijos zoną buvo sudėtingiau, vienintelis kelias buvo grįžti atgal į Lietuvą. Niekas išlaisvintais kaliniais nesirūpino, iš kalėjimo išėjęs Jurgis Valiulis kartu su Stasiu Kosta vos bepavilkdami kojas po savaitės pasiekė buvusių kalinių, belaisvių ir pabėgėlių centrą Bernau ir dėl pablogėjusios sveikatos pateko į armijos karo ligoninę, kuri netrukus buvo perkelta į Lenkiją. Sveikatai pagerėjus, iš Lenkijos per Varšuvą, Minską keliaudamas prekiniais traukiniais Jurgis Valiulis 1945 m. liepos 2 d. pagaliau laimingai pasiekė Vilnių. Sužinojęs, kad motina vis dar gyvena Kaune, Jurgis grįžo į Kauną, kur iškart užmezgė ryšius su Kaune likusiais pagrindžio bičiuliais.

Pavykus atlaikyti gestapo tardymus ir vokiečių kalėjimus, ligą ir ilgą kelionę atgal į Lietuvą, vos sugrįžusio namo jo laukė naujas išbandymas. Nuėjęs užsiregistruoti į milicijos nuovadą, gavo leidimą gyventi Kaune, galiojantį tik 6 mėnesius, tačiau jau kitą rytą (liepos 19 d.) Jurgis Valiulis buvo suimtas sovietų saugumo. Penkias dienas jis paties MGB Kauno skyriaus viršininko pulkininko Voroncovo buvo tardomas ir klausinėjamas apie antinacinę pagrindį ir jame dalyvavusius žmones. Paleistam iš tardymo Jurgiui Valiuliui buvo leista grįžti į anksčiau užimtą tarnybą, dirbti Kauno technologijos universiteto Technologijos fakulteto organinės chemijos katedroje[4]. Tiesa, greit paaiškėjo, kad paleidimas simbolinis – Valiulis

buvo ne kartą kviečiamas į saugumą, tardomas ir klausinėjamas apie universitete dirbusius kolegas, buvo bandoma jį verbuoti ir priversti pereiti į kitą barikadų pusę – tapti agentu, išdaviku, pasmerkusiu savo buvusius bendražygius, universiteto kolegas. Buvo aišku, kad šis žaidimas ir bandymas mulkinti saugumą negalės ilgai tęstis, reikėjo kažko imtis. Jurgio Valiulio žodžiais tariant, jis buvo pastatytas prieš alternatyvą: „gyventi gerai kaip kiaulei arba mirti sovietinės Šiaurės kasyklose ar miškuose“ [5]. Jis pasirinko trečią kelią. Pagal likusių laisvės kovotojų planą, Jurgis Valiulis turėjo išeiti pas partizanus į Dzūkijos miškus, bet gyvenimas staiga pasisuko nenumatyta linkme. 1945 m. lapkritį iš Vakarų Vokietijos į Lietuvą su slapta misija užmegzti ryšių su partizaninės kovos ir pogrindžio dalyviais atvyko buvę pogrindžio LLKS nariai Klemensas Brunius ir Jonas Deksnys. K. Brunius liko su šeima Lietuvoje, o vietoje jo atgal į Vakarus su Deksniu išvyko Jurgis Valiulis. Naktį iš lapkričio 30 į gruodžio 1 d. lydimas partizanų Sovietų Sąjungos-Lenkijos sieną jis kirto su svetimais dokumentais – Karolio Drungos pavarde. Tiesa, tuomet jis išvyko trumpam, neplanuodamas ilgesniam laikui likti Vakaruose. Pagal laisvės kovotojų planus, jis turėjo užmegzti kontaktus su į Vakarus pasitraukusiais laisvės kovotojais, bandyti surasti pagalbos Lietuvos pogrindžiui ir vienas ar su kuriuo nors draugu grįžti atgal pas partizanus į Lietuvą. Tačiau gyvenimas ir vėl pasisuko neplanuota linkme – gestapo kalėjimuose sugadinta sveikata neatlaikė naujų išbandymų. 1946 m. pabaigoje atsinaujinusi liga ir gydytojų nustatyta diagnozė – TBC – lėmė, kad planų grįžti į Lietuvą ir tiesiogiai dalyvauti partizaninėje kovoje teko atsisakyti. Vietoj to laukė ilga kova su liga ir šešios operacijos Vokietijos ir Šveicarijos ligoninėse. „Iš viso sanatorijoje ir ligoninėse praleidau beveik ištisus 7 metus. Be dešiniojo plaučio viršūnės, dar 5-ių ankstyvesniųjų operacijų metu netekau 1-o ir 2-o šonkaulio dešinėje ir dar 3-5 colių gabalų likusiuose 6-iuose šonkauliuose“ [6], – vėliau atvirai rašė J. Valiulis. Žinant, kad jam teko atlaikyti 6 sudėtingas plaučių operacijas, daugybę laiko praleisti ligoninėse, galima tik stebėtis jo užsispyrimu ir dvasine stiprybe – bet kuris kitas turbūt būtų užsidaręs ramiai namuose ir rūpinęsis savo sveikata, tik ne Jurgis Valiulis. Jo pasirinkimas, priimtas dar pogrindžio metais, buvo aiškus – laisvės kova, ir jo laikėsi visą gyvenimą. Nepavykus įgyvendinti planų ir sugrįžti į Lietuvą, jis ieškojo kitų būdų toliau dalyvauti lietuviškoje laisvės kovoje. Nepaisydamas sveikatos būklės, jis visą laiką stengėsi išlaikyti ryšį su draugais ir jų vykdoma politine veikla, gyvendamas Vokietijoje nuolat buvo svarbiausių politinių įvykių sukuryje: VLIK'o narys ir vienas iš liberalaus sparno lyderių Vakaruose, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos, vėliau Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio Užsienio delegatūros narys

ir ryšininkas Vokietijoje, Lietuvių rezistencinės santarvės narys, „Minties“ ir „Santarvės“ žurnalų bendradarbis, 1956-1959 m. Vokietijos lietuvių bendruomenės valdybos narys ir pirmininkas. Bėgant metams ir blėstant viltims apie greitą Lietuvos išvadavimą teko imtis kitokios veiklos ir persikelti gyventi į JAV.

Gyvendamas Vokietijoje Jurgis Valiulis (Karolis Drunga) susipažino su Birute Sirutyte, vedė, 1948 m. jiems gimė sūnus Mykolas Drunga. Dėl Jurgio Valiulio sveikatos šeima tik 1959 m. gavo leidimą išvykti iš Vokietijos į JAV. Šeima apsigyveno Čikagoje, kur jiems gimė duktė Salmė ir dvyniai sūnūs Jurgis ir Karolis. Karolis Drunga dirbo polimerų pramonėje, o laisvu laiku aktyviai dalyvavo lietuvių bendruomenės gyvenime. Jo pavardę galima sutikti visuose svarbiausiuose to meto liberaliosios srovės veiklos taškuose: svarstant ryšių su Lietuva galimybę, steigiant „Akiračius“, „Metmenis“, remiant jaunosios kartos Santaros-Šviesos darbus. Jis taip pat įsijungė į JAV lietuvių bendruomenės veiklą, buvo Čikagos apygardos valdybos pirmininkas. Daug laiko užtruktų vien tik išvardinti jo darbus ar bendradarbiavimą lietuviškoje spaudoje. Tiesa, jis nesiverždavo į pirmąsias eiles ar vadovaujamus postus, dažniau buvo lyg tas „pilkasis kardinolas“, subūręs aplink save „Lietuvai ir lietuviams gero norinčius, pasiryžusius žerti tiesą ir saviems, ir Lietuvos užgrobėjams“[\[7\]](#), atlikdavęs svarbų, bet viešumoje mažiau matomą darbą.

Birutė, Karolis ir Mykolas Drungos. 1953 m.

Birutė Drungienė, už jos nežinomas asmuo, Stasys Lozoraitis (vyresnysis), Karolis Drunga ir Vincenta Lozoraitienė. 1952 m.

Visą gyvenimą Vakaruose pragyvenęs Karolio Drungos pavarde, artimiausiems draugams jis visą laiką liko Jurgiu[8]. „Tikri herojai būna tylūs, ir juos dažniausiai supa tylą“[9], – taip apie Jurgį Valiulį rašė jo artimas draugas ir bendražygis Algirdas Julius Greimas. Pasak jį pažinojusių žmonių, jis buvo kukli asmenybė, nesigyrė savo atliktais darbais ir žygiais, nerašė atsiminimų (išskyrus trumpą rezistencinį atsiminimų fragmentą[10]) ir nemėgo apie save kalbėti. Visą gyvenimą jis liko atviras ir tiesus žmogus ir buvo įsitikinęs, kad su visais žmonėmis – kad ir kokios tautybės ar pažiūrų jie būtų – galima ir reikia susikalbėti. Galbūt dėl to Karolį Drungą mėgo ir vertino ne tik draugai, bet ir politiniai oponentai. Net sveikatai pradėjus palaipsniui silpnėti jį pažinojusieji negalėjo atsistebėti šio žmogaus optimizmu ir valios stiprybe, o jis ne kartą kalbėdamas su draugais apgailestavo, kad norėtų labiau įsijungti į lietuvišką veiklą, bet ne visada leidžia sveikatos būklė[11]. Rodos, visą gyvenimą jis nuogąstavo dėl to, kad tuomet, 1946 m., negalėjo, kaip buvo žadėjęs, sugrįžti į Lietuvą ir dalyvauti pagrindžio veikloje. „Nors teko ir daug prisikentėti ir dabartinis mano sveikatos stovis yra anų laikų ligų išdava, vis dažnai pagalvoju, kad štai gyvenu su savo miela šeima, skaitau, rašau kad ir šį laišką, džiaugiuosi saule ir mėnuliu, turiu daug žmonių, kuriuos mėgstu. Ir todėl ne kartą esu pamąstęs, kur gi aš būčiau, jei ne ta TBC...?“ – rašė Karolis Drunga 1982 m. savo atsiminimuose.

Jurgis Valiulis-Karolis Drunga mirė 1987 m. liepos mėnesį Čikagoje, kai iki Lietuvos, už kurią jis kovojo, nepriklausomybės atkūrimo buvo likę labai nedaug. 2002 m. Lietuvoje po mirties už savo veiklą Jurgis Valiulis buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus 4 laipsnio ordinu.

---

[1] Drunga K. Idėja ir veikla lietuvių laisvės kovoje, *Metmenys*, 1960, nr. 2, p. 144-145.

[2] Dapkutė D. *Lietuvių išėivijos liberaliosios srovės genezė*. Vilnius: Vaga, 2002, p. 40.

[3] Gyvendamas JAV, 1982 m. Jurgis Valiulis surašė savo prisiminimus apie suėmimą, kalinimą Vokietijoje, grįžimą į Lietuvą ir pasitraukimą į Vakarų. Plačiau žr. Ištrauka iš Karolio Drungos – J. J. Valiulio 1944-1945 m. atsiminimų, *Laisvės kovų archyvas*, 1996, T.18, p. 224-240.

- [4] Apie sėklą krauju laistomą. Pasikalbėjimas apie rezistenciją Lietuvoje, *Dirva*, 1965 05 19.
- [5] Ištrauka iš Karolio Drungos – J. J. Valiulio 1944-1945 m. atsiminimų, *Laisvės kovų archyvas*, 1996, T.18, p. 224-240.
- [6] Ten pat.
- [7] Dapkutė D., Kuiziniene D. *Laisvas žodis laisvame pasaulyje: Atviro žodžio mėnraštis „Akiračiai“ 1968-2005 m.* Vilnius: Versus aureus, 2010, p. 51.
- [8] A. J. Greimas. Kad Jurgis nemirtų, *Akiračiai*, 1987, nr.7, p. 14; Trumpa V. Penkeri metai po Karolio Drungos mirties, *Akiračiai*, 1992, nr. 10, p. 16.
- [9] Algirdo Juliaus Greimo žodis, priimant mokslinio veikalo premiją, *Draugas*, 1989 06 10, p. 4.
- [10] Ištrauka iš Karolio Drungos – J. J. Valiulio 1944-1945 m. atsiminimų, *Laisvės kovų archyvas*, 1996, T.18, p. 224-240.
- [11] Žemelis H. Mirė rezistencijos pirmūnas Karolis Drunga (Jurgis Valiulis), *Akiračiai*, 1987, nr.7, p. 14.

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

